హర్షవర్ధనుడు

(క్రీ.శ. 606-647)

- ఐ.ఎల్.ఎన్.చంద్రశేఖర్ రావు

చరిత్ర అధ్యాపకులు

ప్రభుత్వ డిగ్రీ కళాశాల

రాజంపేట, కడప జిల్లా.

హర్షవర్ధనుడు

(క్రీ.శ. 606-647)

- గుప్తుల అనంతరం హూణుల దండయాత్రల వల్ల అంతమైన భారతీయ సంస్కృతిని, రాజ్యాన్ని రక్షించిన చక్రవర్తి

❖ ఆధారాలు:

1. హర్షచరిత్ర - బాణుడు
2. సి.యు.కి - హుయాన్‌త్సాంగ్
3. దిలైఫ్ ఆఫ్ ది మాస్టర్ ఆఫ్ దిలా - బౌద్ధసన్యాసి
4. నలందా అవశేషాలు, హర్షుడి నాణెములు

- శివభక్తుడైన ‘పుష్యభూతి’ మూలపురుషుడు
- తండ్రి ప్రభాకరవర్ధనుడు హూణుల దండయాత్రలో 604 లో మృతి

- ప్రభాకర వర్ధనుడికి - 2 కుమారులు

1. రాజ్యవర్ధనుడు,

2. హర్షవర్ధనుడు

- 1 కుమార్తె - రాజ్యశ్రీ

మౌఖరీ గృహవర్మతో వివాహం

- తండ్రి అనంతరం రాజ్యవర్ధనుడు పాలకుడు
- మాళ్వపాలకుడు దేవగుప్తుడు కనూజ్‌పై దండయాత్ర
- గృహవర్మ అంతం - రాజ్యశ్రీ బందీ
- రాజ్యవర్ధనుడిపై గౌడ శశాంకుడు దండయాత్ర - రాజ్య వర్ధనుడి మృతి

- స్థానేశ్వర మంత్రి పరిషత్తు సమావేశం
- సింహాసనం అధిష్టించమని

ఆహ్వానం

- ‘హర్షవర్ధనుడు’ ‘రాజపుత్ర’

  బిరుదుతో పట్టాభిషేకం

- 606 - 612 మధ్య దండయాత్రలు - రాజ్యవిస్తరణ
- కామారూప భాస్కర వర్మ, మాళ్వ దేవగుప్తుడి సోదరుడు మాధవ వర్మతో మైత్రి
- కనూజ్‌పై దండయాత్ర - మాళ్వ, గౌడసైన్యాలు ఓటమి
- సోదరి రాజ్యశ్రీని రక్షించాడు

- కనూజ్ - స్థానేశ్వరం రాజ్యాలను కలిపి 612 లో 'శిలాదిత్య' బిరుదుతో పాలన ప్రారంభం
- కనూజ్ రాజధాని
- వల్లభి, గౌడ రాజ్యం, బెంగాల్, బీహార్, ఒరిస్సాలోని గంజాం ప్రాంతం వరకు వశం

- దక్షిణాపథంపై దృష్టి - దండయాత్ర
  రెండవ పులకేశి చేతిలో ఓటమి
- సంధి - నర్మదానది సరిహద్దుగా
  గుర్తింపు
- ‘సకలోత్తర పథేశ్వరుడు’ బిరుదు
- ఐహోలు శాసనం ప్రస్తావన

పరిపాలన:

- గొప్పపాలకుడు: ప్రజానురంజకంగా పాలన
- స్వయంగా రాజ్య పర్యటనలు
- పాలనలో మంత్రి మండలి సహకారం

పాలనా విభాగాలు:

రాజ్యం-భుక్తులు-విషయాలు-గ్రామాలు

మహారాజు విషయపతి గ్రామక్షపటలిక

ఆదాయ వ్యయాలు:

- భూమి శిస్తు ప్రధాన ఆదాయం
- 1/6 వంతు భూమిశిస్తు
- అమ్మకంపన్ను, రేవుపన్ను, వంటి పన్నులు
- ప్రజా సంక్షేమం, సైనికపోషణ, దానధర్మాలకు వినియోగం

న్యాయవ్యవస్థ:

- ప్రత్యేక శ్రద్ధ
- కఠిన శిక్షలు అమలు

  అంగవిచ్ఛేదము, దేశబహిష్కరణ,

  యావజ్జీవ కారాగారం

సైన్యం:

- బలమైన సైన్యం
- 5 వేల ఏనుగులు,

  20 వేల అశ్వాలు,

  50 వేల పదాతి దళం

విద్యా, సారస్వతాలు:

- సారస్వతాభిమాని, కవి, పండితుడు
- బాణుడు ఆస్థానకవి - హర్ష చరిత్ర, కాదంబరి
- మాతంగుడు, దివాకరుడు, భర్తృహరి
- స్వయంగా కవి - “నాగానందము, రత్నావళి, ప్రియదర్శిక” లు రచన

- విద్యాపోషకుడు
- ఆదాయంలో 4 వ వంతు విద్యకు ఖర్చు
- నలందా విశ్వవిద్యాలయానికి 100 గ్రామాలు దానం

మతం:

- మొదటశైవుడు
- సోదరి రాజ్యశ్రీ, హుయాన్‌త్సాంగ్‌ల ప్రభావంతో బౌద్ధమతం స్వీకారం
- రాజ్యంలో జంతు వధ నిషేధం
- బౌద్ధస్థూపాల, ఆరామాల నిర్మాణం

కనూజ్ మహామోక్ష పరిషత్

- హుయాన్‌త్సాంగ్ అధ్యక్షుడు
- పెద్దగోపుర నిర్మాణం - బంగారు బుద్ధుడి విగ్రహం ప్రతిష్ట
- అనంతరం మహాయాన బౌద్ధసభ
- వాదోపవాదాలు

- ఇతర మతాలను ద్వేషించలేదు
- అన్ని మతాల పట్ల సమదృష్టి
- మహామోక్ష పరిషత్‌లో శివుడు సూర్యుడు ల ఆరాధన
- జైన, బ్రాహ్మణులకు దానధర్మాలు

ప్రయాగ మహామోక్ష పరిషత్:

- 5 సం॥లకు ఒకసారి ప్రయాగలో
- తన సర్వస్వం దానం
- చివరకు వస్త్రాలు, ఆభరాణాలు దానం చేసేవాడు
- లక్షలాది మంది హాజరు

హుయాన్‌త్సాంగ్ పర్యటన:

- చైనా బౌద్ధయాత్రికుడు సందర్శన
- హర్షుడి ఆదరణ
- ప్రయాగ, కనూజ్ పరిషత్‌లకు హాజరు
- సి.యు.కి గ్రంథం రచన
- చైనాతో రాయభారాలు
- సంబంధాల ఏర్పాటు
- 647 లో హర్షవర్ధనుడు మృతి

- బహుముఖప్రజ్ఞాశాలి, యుద్ధవిజేత, పరిపాలనా దక్షుడు, సాహితీస్రష్ట, విద్యావేత్త
- అశోకుడు, సముద్రగుప్తుడు, చంద్రగుప్త విక్రయాదిత్యులలోని సద్గుణాల మేళవింపుతో మూర్తీ భవించిన వ్యక్తి

- హూణుల దండయాత్రలవల్ల ఏర్పడిన అరాచక పరిస్థితుల్లో గుప్తుల సాంస్కృతిక వారసత్వం అంతం కాకుండా కాపాడి రాజపుత్రులకు అందించిన ఘనుడు గుప్తులకు రాజపుత్రులకు మధ్య అనుకూలమైన వారధి